

Operatie Dick Tracy

In de *National Archives and Records Administration* (NARA) in Washington D.C. zijn onlangs meer dan tweehonderd Duitse luchtfoto's ontdekt van de stad Antwerpen en haar omgeving. Ze documenteren vooral de verdedigingswerken van de Antwerpse fortengordel, maar ook de haven en het Albertkanaal. De foto's zijn bijzonder scherp en vormen een unieke visuele bron van kennis over de fortengordel en de omgeving in die woelige periode. Bovendien leest hun geschiedenis als een filmscript. Toen het einde van het Derde Rijk naderde, probeerden de Duitsers hun archieven in allerijl te verbergen of te vernietigen – zo ook de enorme hoeveelheden luchtfoto's. Een geheime operatie van de geallieerden moest dit verhinderen. De codenaam voor de groots opgezette actie van de Britse en Amerikaanse militaire recherche was 'Operation Dick Tracy'. Doel: het Duitse luchtfotoarchief opsporen en recupereren.

Het archief was om twee redenen van groot strategisch belang. Ze bevatte vermoedelijk duizenden beelden van de Sovjetunie en de landen van het latere Oostblok, een informatiebron die de geallieerden goed zouden kunnen gebruiken. Aan de andere kant moest koste wat het kost vermeden worden dat de foto's van geallieerd gebied in Sovjethanden zouden vallen.

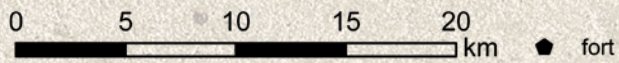
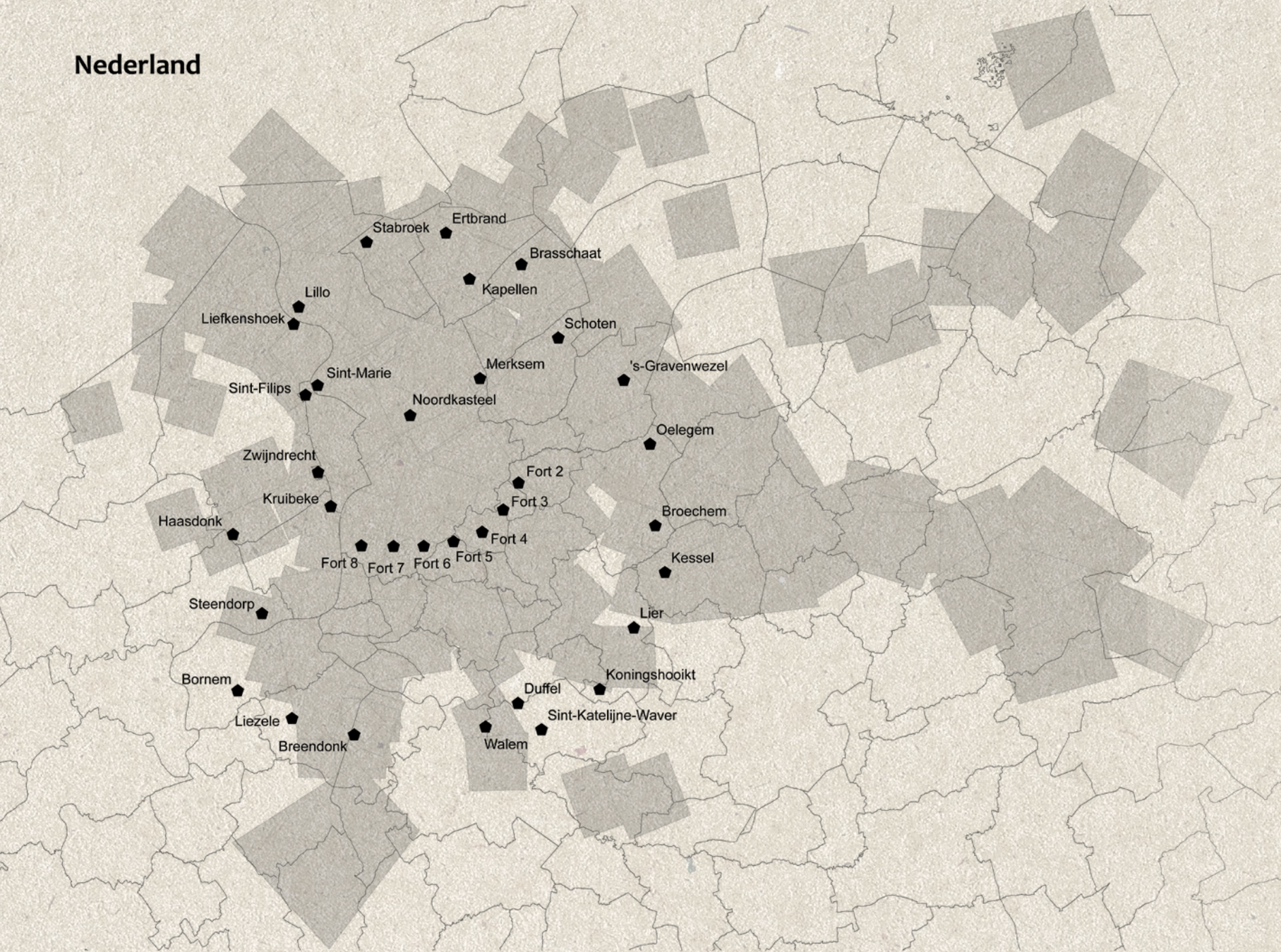
Na enig spoorwerk vonden de geallieerden de buit eind april 1945. Niet, zoals verwacht, op een Duitse trein die de documenten in veiligheid moest brengen, maar in een boerderij bij Bad Reichenhall in Beieren. Tientallen metalen containers met zo'n achthonderd-

duizend luchtfoto's uit de hoofdafdeling luchtfotografie van de *Luftwaffe* in Berlijn zaten verstopt onder het hooi. Zowat alle beelden waren van zeer goede kwaliteit. Bovendien bleek al snel dat driekwart van de foto's Sovjetgebied documenteerde, een onverhoopte meevaller. De vondst werd snel verscheept naar het *War Department* in Washington. De actie resulteerde in een grote verzameling fotografische prints van Duitse oorsprong, gelabeld 'GX material' en daterend van 1939 tot 1945 (Cowley & Stichelbaut 2012). De collectie werd later uitgebreid met foto's en andere archiefstukken, zoals kaarten en rapporten. In totaal zou het over 1.209.520 items gaan¹ (Going 2002). De collectie wordt nu bewaard in de NARA-afdeling Archives II in College Park, Maryland. Archiefonderzoek in 2014 wees uit dat de collectie ook 594 beelden van België bevat, de enige bekende reeks van Duitse foto's die boven ons land in de Tweede Wereldoorlog zijn gemaakt. 224 ervan documenteren de provincie Antwerpen.

De fotoreeks is een uiterst waardevolle historische bron voor de fortengordels in 1943–1945. Ze bevat unieke informatie, want veel structuren zijn sindsdien verdwenen. Voorbeelden zijn de Grote Omwalling (nu de Singel), Fort 1 in Wijnegem, de kleine schansen en de minder bekende Duitse tankgracht tussen de Brialmontforten 1 tot 9 die in de volksmond *den dijpepr* werd genoemd. Op Linkeroever herkennen we zelfs een Duits barakkenkamp en een oefenterrein met loopgraven. De verzameling bevat ook beelden genomen vanuit stuka's (Duitse duikbommenwerpers) tijdens acties in de buurt van Antwerpen. Bovendien leren de aanduidingen en bijschriften van de Duitse foto-interpretatoren ons iets over de locatie van toenmalige artillerieopstellingen, bunkers enzovoort. Maar de fotocollectie heeft haar geheimen nog niet allemaal prijsgegeven. Ze verdient het dan ook om nader bestudeerd te worden.

1 Record Group 373: o.a. 'German-flown aerial photographic prints (GX prints), 1939–1945 (1,209,520 items)'

Nederland

De grijze vlakken geven de dekking weer van de Duitse luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog in de regio Antwerpen. De forten zijn aangeduid als referentie.

(UGent)

Een foto van 25 december 1944 toont het centrum van Antwerpen en het begin van de havenstructuur met resten van het Noordkasteel aan de Scheldeoever. Op Linkeroever zijn aanwijzingen van militaire activiteit te zien, onder meer een oefenterrein en een tankgracht. Onderaan zien we op de rechteroever het begin van de Grote Omwalling van Brialmont, en over de Schelde de resten van het fort van Burcht.

(NARA, GX images)